

Авдєєва Г.К.,
провідний науковий співробітник
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
*(НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України)*

ОЦІНКА ДОСТОВІРНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Висновки експертів згідно з ч. 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України є процесуальними джерелами доказів, оцінку яких за своїм внутрішнім переконанням здійснюють слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд. Критеріями оцінки висновку експерта слугують його належність, допустимість і достовірність. Перші два критерії суб'єктам оцінки зазвичай зрозумілі, а оцінка достовірності висновку експерта в окремих випадках викликає певні труднощі. Слідчий і суд не в змозі самостійно оцінити ні наукову обґрунтованість висновків експерта, ні правильність вибору і застосування методів дослідження, ні відповідність методу сучасним досягненням даної галузі наукового знання тому, що для такої оцінки вони повинні володіти такими ж спеціальними знаннями, як й експерт. [1, с. 369].

Проблеми оцінки висновку експерта досліджуються вченими вже більше ста років. Зокрема, Л.Є. Владимиров ще на початку ХХ століття стверджував, що через те, що судді не мають спеціальних знань і не в змозі самостійно оцінити висновок експерта, достовірність і об'єктивність висновку експерта повинні вважатися істинними, поки не будуть спростовані. [2, с. 236]. Ю. К. Орлов наголошує на тому, що через відсутність у суб'єктів оцінки висновків експерта спеціальних знань вони не можуть самостійно встановити їх

достовірність, повністю довіряють висновкам експерта і завищують їх доказове значення. [3, с. 40].

В англо-американському кримінальному процесі значну увагу приділено оцінці наукової обгрунтованості експертних висновків через те, що без такої оцінки суди іноді виносять неправосудні рішення. [4, с. 60]. Зокрема, в США в межах проекту «Невинність» («Innocence Project»), метою якого є аналіз неправосудних вироків на основі висновків генетичної експертизи, на сьогодні реабілітовано 375 осіб (серед них 21 особа була засуджена до смертної кари, а 44 особи визнали себе винними в злочинах, яких вони не скоювали). У 259 випадках експертами були припущені помилки при ідентифікації осіб за ДНК. [5].

В США згідно з Правилем 702 Федеральних правил доказування суд під час оцінки висновків і показань експерта для надання свідчень у формі думки або в іншій (наприклад, письмовій) формі залучає осіб (свідків), які мають спеціальні знання, навички, досвід, відповідну освіту. [6]. При цьому згідно зі стандартом Дауберта одним із методів оцінки таких доказів є їх рецензування. [7, с. 39].

В Нідерландах слідчий суддя зазвичай за клопотанням обвинуваченого залучає обізнаних осіб для аналізу висновку офіційно залученого експерта. Суди Нідерландів, спираючись на рішення Європейського суду з прав людини, надають можливість обвинуваченому оскаржити висновки офіційно призначеного експерта шляхом заслуховування запропонованого ним іншого експерта. [8, с. 42-61].

У роз'ясненнях Верховного суду Німеччини зазначено, що під час оцінки висновку експерта необхідно перевіряти зміст і логічну обгрунтованість висновків, правильність застосованих експертом методів та відповідність зазначених ознак експертним методикам, опублікованим в спеціальній літературі. Особливо ретельно таку оцінку Верховний суд Німеччини настійно рекомендує здійснювати у кримінальному провадженні у разі оскарження стороною захисту висновку офіційно призначеного експерта за допомогою

рецензії або висновку незалежного експерта, порівнюючи всі матеріали між собою. [9].

Згідно зі ст. 225 КПК Італії кожна зі сторін має право залучати своїх «технічних консультантів» не лише для проведення експертизи, а й для рецензування експертних висновків. [10].

Через складність оцінки висновку експерта без допомоги обізнаних осіб суди України іноді визнають важливість і правомірність незалежного рецензування висновків експерта. Так, у Постанові Верховного суду України від 14.01.2021 р. по справі № 922/2216/18 наголошено на тому, що «невзяття до уваги» судами рецензії як доказу порушує принцип змагальності сторін, а «рецензія по своїй суті не є повторною чи додатковою експертизою, у ній не оцінюються докази. Експерт, який надає рецензію, оцінює, зокрема, методи і повноту дослідження, логіку висновку». [11].

Суддя Святошинського районного суду м. Києва у вирокі від 15 січня 2018 р. у справі № 759/846/17 зазначив, що ним під час судового розгляду досліджено як письмовий доказ рецензію на висновок експерта і наданий на рецензування висновок судово-економічної експертизи суддя визнав необґрунтованим, необ'єктивним та таким, що не відповідає законодавству України. [12].

Важливість запровадження незалежного рецензування висновків експерта підтверджується також тим, що Президентом України видано Указ №837/2019, в якому як невідкладні заходи з проведення реформ зазначено розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження рецензування висновку судового експерта та упровадження механізму оцінювання якості наданої правової допомоги з використанням інструменту рецензування («peer review»). На виконання цього Указу було б правильним доповнити ч.1 ст. 94 КПК України таким текстом : «Для допомоги в оцінці достовірності висновку експерта може здійснюватися його аналіз (рецензування) особою, яка має відповідну вищу освіту, науковий ступінь та практичний досвід роботи не

менше 10 років у сфері судової експертизи. Результати такого аналізу не є джерелом доказів, а мають допоміжний (консультативний) технічний характер, не можуть містити оцінку доказів, вказівки про те, яке процесуальне рішення має бути прийнято, але у разі виявлення у висновку експерта помилок, які вплинули на формулювання висновків, він має розглядатися слідчим (слідчим суддею, судом) і слугувати підґрунтям для призначення повторної (додаткової) експертизи або проведення перехресного допиту експерта та рецензента».

Використані джерела:

1. Щербаковский М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. С. 369.
2. Владимиров Л. Е. Учение об уголовных доказательствах. Части общая и особенная. СПб. : Изд. книж. магазина «Законоведение», 1910. С. 236.
3. Орлов Ю. К. Заключение эксперта и его оценка (по уголовным делам) : учеб. пособие / Ю. К. Орлов. Москва: Юристъ, 1995. С. 40.
4. Forensic science on trial / House of commons. Science and technology Committee. 7th report. March. 2005. P. 60. URL: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmsctech/96/96i.pdf> (дата звернення 16. 05. 2021)
5. DNA Exonerations in the United States. URL: <https://innocenceproject.org/dna-exonerations-in-the-united-states/> (дата звернення 11. 05. 2021)
6. Federal Rules of Evidence. 2021. Official Edition (Федеральні правила доказування США). URL: <https://www.rulesofevidence.org/table-of-contents/> (дата звернення 22. 05. 2021)
7. Edmond, Gary and Cole, Simon A. and Cunliffe, Emma and Roberts, Andrew J., Admissibility Compared: The Reception of Incriminating Expert Evidence (i.e., Forensic Science) in Four Adversarial Jurisdictions (2014). (2014) 3 University of Denver Criminal Law Review 31-109, P. 39. URL: <https://ssrn.com/abstract=2396871> (дата звернення 17. 05. 2021)

8. Malsch, M., & Freckelton, I. (2005). Expert Bias and Partisanship: A Comparison Between Australia and the Netherlands. *Psychology, Public Policy, and Law*, 11(1), 42–61. URL: <https://doi.org/10.1037/1076-8971.11.1.42> (дата звернення 25. 05. 2021)
 9. Esposito, A., & Safferling, C. (2008). Report – Recent Case Law of the Bundesgerichtshof (Federal Court of Justice) in Strafsachen (Criminal Law). *German Law Journal*, 9(5), 683-710. doi:10.1017/S2071832200000067 (дата звернення 18. 05. 2021)
 10. Codice di procedura penale Parte Prima (Кодекс кримінального процесу. Частина перша) Altalex eBook , 2011. Italy. URL: https://www.legislationline.org/download/id/4357/file/Italy_CPC_updated_till_2012_Part_1_it.pdf (дата звернення 16. 05. 2021)
 11. Постанова Верховного суду України від 14.01.2021 р. по справі № 922/2216/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94151198>
 12. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 15 січня 2018 року у справі № 759/846/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71570540> (дата звернення 19. 05. 2021)
-